

na dvoje, na dva — isto tako ruščina; torej: razdeliti na (toliko in toliko delov).

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schäffle

pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

Dr. Schäffle-ovo ime slovi že davno po spisih njegovih na polji narodno-gospodarskem. Grof Hohenwart je poznal njegovo zmožnost in jo visoko cenil ter si ga pridružil svojemu ministerstvu. Prišel je tedaj dr. Schäffle iz Nemčije v Avstrijo in prevzel ministerstvo kupčijstva. Ko je bilo ministerstvo Hohenwartovo po nakanah Beustovih padlo, zapustil je zopet Avstrijo in se podal v Kanstadt na Virtemberškem, kjer je za tisk pripravil 3. mnogo predelani natis svoje izvrstne knjige „das wirthschaftliche System der menschlichen Gesellschaft“. Tej knjigi pa je dodal obširen, celo pôlo obsegajoč predgovor, v katerem razodeva in pojasnuje načela politike svoje in ministerstva Hohenwartovega, tako odkritosrčno in tako krasno, da vsa državopravna stranka Avstrijska mu navdušeno kliče „slava!“, centralisti pa se ve da — v blato teptajo delo, ki jim hudo za kožo sega.

Ni časnika, da ne bi zdaj pisal o tem „predgovoru“ dr. Schäffleovem. Tudi „Novice“ morajo svojim bralcem posneti glavne točke in to tem več, ker so bile tako srečne, brž en izviren iztisek tega predgovora dobiti.

Dr. Schäffle začenja ta spis s tem, da pravi, da se mu potrebno zdi, pred vsem objaviti nekoliko opazk političnih, njegovo osebo zadevajočih. Tako-le začenja:

„Vsacemu bralcu današnjih dni je zadosti znano, da malokdo je politično tako silno obrekovan in psovan bil, kakor jaz. Ni skor nobene psovke, laži, presuke in basni, ki je ne bili neki nemški časniki navalili na ministerstvo Hohenwartovo sploh in še posebej na mojo osebo. Srcu dobrodejnega razodetja najnovejšega kakor starega časa pa vsacemu državniku, ki ima čisto vest, dadó tolažbo z znanim pregovorom: „z lažmi se ne pride daleč; laž se vniči sama sebe“. — Jaz sem iz službe s tako mirno vestjo šel, da že danes morem ponosno reči: ne, dokler živim, in ne po smrti moji ne bo prišlo iz časa mojega ministerskega poslovanja ne najmanjša autentična skrivnost in nikakoršno javno ali tajno uradno pismo na dan, ki bi pri poštenih ljudeh moglo moje delovanje kakor koli omadeževati.

V soglasji z mojimi visokočastitimi tovarši spolnoval sem prvo dolžnost svojega službenega stališča, in tudi jaz sem merila svojega državniskega delovanja v bistvu in v naravnem blagru Avstrijske države iskal. Avstrijska državna ideja, ali bolje rečeno, ideja Avstrijskega cesarstva, prav njegova in edina pooblastitev za obstoj, — njega visoka politična misija za sosedne države in za Evropo potem, ko je izključena bila iz Nemčije, pa more po mojih mislih le edini cilj imeti v mirnem in svobodnem zedinjenji ravno tako različnih kakor neločljivo združenih narodov v eno, po edinosti krepko državno zvezo, z enakomernimi pravicami pod geslom in krilom zgodovinsko vtrjene, od prededov prejete dinastije (vladarske hiše). Še danes ne vem nobene družega pametnega razloga za obstanek Avstrijske države. Nič mi ne vzame prepričanja, da Avstrija, ako se utrdi, se le na tej podlagi utrditi in ohraniti more. Na tako podlago državno postavljena bila bi vsem narodom svojim mila, blagoslovljena domovina; tako osnovana bila bi varna in mirna soséda tudi Nemčiji, —

bila bi državna skupščina, ki bi mnoge drugače motivne elemente na meji nemško-slovansko-rumunskih narodov krotila in združevala, — veličasten izgled narodnega mirú za celo Evropo in to ob času pogubivnega narodnega sovraštva, — in naposled bila bi taka Avstrija poroštvo za edino naravno, na svoje kraje omejeno rešitev Turških homatij po narodih Turčije same.

Te in edino te misli so mene vodile, in zato mi bode zavest, da sem tej ideji Avstrijskega cesarstva brez strahú služil, vsem psovkam vkljub zmirom mirno vest ohranila.

Ali se pač more ona misel o poklicu Avstrijske države nemškemu ministru Avstrije očitati ali mu v pregreho zoper „narod“ šteti? Gotovo se popolnoma zлага s pravimi in velikimi interesi vsega Evropejskega človeštva, in pravična je vsem narodom Avstrijskim. Kaj mar zaradi tega nasprotuje „narodnim“ interesom Nemčije?!

Ves čas, kar delujem na političnem polji, noter do danes držal sem se nepremakljivo zmirom centralizaciji nasprotnih načel. Ta moja načela niso bila nikomur skrivnost, predno sem v Avstrijo bil poklican, ktereга poklica jaz sam nisem nikdar iskal; zato se je po vsem tem vsaj to od mene smelo pričakovati, da, če sem že v Nemčiji za federativno idejo zavzet bil, vendar v mnogonarodni Avstriji ne bom centralizma za malika imel! Naravnost pa jo povem, da še le v Avstriji sem pravo denarstveno-centralistično-birokratično naturo tako imenovane „ustavoverske stranke“, a tudi po umu in po moráli popolno zmožnost Avstrijskih Slovanov za samovlado spoznal.

Je li način in pot, po kateri sem tudi jaz pripomogel, da bi se vresničila Avstrijska državna ideja, v naravnem, narodnem ali državoznanstvenem oziru bila zavržljiva? Naj mi je dovoljeno, o tem malo več spregovoriti.

Grajal se je prizadevanje Hohenwartovega ministerstva, češ, da je svobodi in ustavi sovražno. — Toda ali je kdo kedaj in kje svobodi ali ustavi sovražno imenoval to, če se vsem narodom in stanovom na primernem državnopravnem potu ponuja samouprava — na podlagi razširjene volilne pravice in če se samouprava skuša vpeljati v vse vrste državnega življenja in uprave? To in nič družega pa je nameraval program, po katerem je Hohenwartovo ministerstvo delalo na pre-narejanje ustave in uprave. Kolikor se je sploh moglo razvijati djanje tega ministerstva, pomnožilo je število volilcev ne le s tem, da je (po mojem mnenji v smislu prav razlagane volilne postave) velelo vse stalne davke vštevati v volilno cenilo, ampak tudi s tem, da je v deželnih zborih sprožilo primerne pre-naredbe deželnih volilnih postav, pravičnejših vsem stanovom in deželam. Predno je to ministerstvo pre-naredbo uprave izvršilo na podlagi prave samouprave, bilo je pa razpuščeno. Proti-ustavno v smislu grajavcev bilo bi to ministerstvo le ravnalo, ako bi se bilo za nameravane pre-naredbe tako imenovane decemberske ustave (1867. l.) izognilo poti, ktero za take pre-naredbe veleva ta ustava. Toda Hohenwartovo ministerstvo je strogo spoštovalo zakone te ustave, ono se je je do pičice držalo, da-si tudi je znamenit del federalistične opozicije takrat kakor še danes jako določno oporekal pravni veljavi te, t. j. decemberske ustave. Vsaj je vsem ministerstvom, tako imenovanim spravnim, ravno bila prava naloga: ustvariti novo, formalno nedotikljivo ustavo, ki bi jo obe nasprotni državnopravni stranki sprejeli, vsaka s svojega pravnega stališča, ustavo, zoper ktero se ne bi moglo oporekati niti s stališča decemberskega državnega prava, kteremu velik del opozicije z mnogimi

protesti slovesno odreka vsako veljavo, niti s pravnega stališča oktoberske diplome in zgodovinskega deželnega prava. Še le Hohenwartovemu ministerstvu se je bilo prav za prav posrečilo pridobiti Čehe, da bi bili v decemberski državni zbor prišli na decembersko votiranje vzajemnih državnih temeljnih postav na eni strani, na drugi pa, da bi bili vzajemno avstrijsko državno pravo sprejeli v bemskem venčalnem deželnem zboru. Ali se to še komu drugemu posreči, kdo ve? Morda se ta uspeh pozneje ne bode tako nizko cenil. — Isto ministerstvo se je držalo tudi vseh drugih postavnih določil, tudi tistih, vsled katerih se pravica, voliti poslance v državni zbor, ne sme niti spremeniti niti vzeti brez privoljenja deželnih zborov; prejšnjemu mnenju onih juristično-bistroumnih „bürger“-ministrov, ki so bili zoper to; da bi se deželnim zborom brez njihovega privoljenja vzela ta pravica, ker bi bilo določno zoper ustavo, Hohenwartovo ministerstvo gotovo nikakor ni hotelo nasproti ravnati! To ministerstvo torej ni v nobenem oziru zakrivilo, da se čem dalje širi duh, decemberski ustavi sovražni, kar se razodeva že v tem, da se čedalje bolj množe „deklaranti“, med katerimi so sedaj že celi narodi, „deklaranti“, t. j. taki, kateri celó nobene državnopravne veljave ne pripoznavajo decemberski ustavi. Tukaj določno ponavljam: niti po duhu niti po črki se ravnajte, ustavi nasprotno, ne more očitati onim, ki nikdar niso mislili izpeljati politiko parlamentarnega gospodstva manjšine, ampak politiko ustavne zveze vseh avstrijskih narodov z enakimi pravicami, strogo se držite oblik celó decemberske ustave, ne s silnim zatiranjem katerih upravičenih faktorjev, ampak z dvema tretjinama večine, ktera je že bila dobljena v decemberskem državnem zboru. Niti monarhični absolutizem, niti parlamentarni absolutizem ktere koli privilegirane manjšine, bodi si starih bodi si novih stanov, hotel se je vpeljati, ampak ustavni zástop vseh stanov in narodov — na podlagi razširjene volilne pravice — z narodnimi odseki deželnih zborov mešanih dežel za vsa vprašanja o narodno-kulturnih koristih — v enako brambo vsem narodnim manjšinam — to je bilo mnogo psovano Hohenwartovo ministerstvo naravnalo in blizo do konca izpeljalo.

(Dalje prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* *Tobakarjev čedalje več.* Čast in hvala tobakarjem! — more naš finančni minister reči, kajti v 3 kvartih preteklega leta so mu tobakarji našega cesarstva (brez Oggerskega in v deželo Oggersko spadajočih) blizo 41 milijonov goldinarjev dohodka prinesli. V primeri s predlanskim se je preteklo leto blizo za 3 milijone več tobaka popilo.* In kje, mislijo naši častiti bralci, so ga v primeri popili največ? — na Štajarskem, Koroškem in Kranjskem. Nasproti njim so pa Tirolci in Dalmatinci manj ko predlanskim za tobak potrosili. Tudi tobaka za nos se je za 177.835 funtov več prodalo. Vendar ti tobakarji niso nič proti unim. —

Naši dopisi.

Iz Rusije 20. febr. (4. marcija.) —η— (Dalje.) — Te dni je bilo tudi nekoliko vojske med Pruskimi in

*) Stara slovenska beseda namesti „tobak pušiti“ „tobak kaditi“ je „tobak piti“. Zanimalo nas je iz pogovora z Bulgarom, ki je pred nekimi leti v Ljubljani bil, zvedeti, da tudi pri Bulgarih je beseda „tobak piti“.

Ruskimi časopisi. Pruski vojni list „Neue militärische Blätter“ se je jezil nad svojo vlado, zakaj ne prepové Kruppu v Essen-u delati orožje tujim državam in med njimi tudi Rusiji. Prav mogoče je, po njegovih mislih, da bodo kedaj Nemške puške streljale po Nemških vojaki; Nemška iznajdba in umetnost bi morala ostati monopolija Nemške armade. Tukajšnji listi pa so na to odgovorili kratko tako-le: Krupp je vlil za Rusko armado res mnogo topov, ali ne po Nemški iznajdbi, ampak po načrtu Ruskega topničarja; še več topov je Krupp vlil za Nemško armado, al tudi ne po Nemški iznajdbi, ampak po načrtu družega Ruskega artilerista; in Ruska iznajdba kinči zdaj Pruske trdnjave in varuje Nemške morske bregove. Podobno temu je Anglež Gatling ponudil karteče Ruske iznajdbe Angliji, Turčiji in Egiptu kot svojo lastno iznajdbo.

Ker ravno o iznajdbah govorim, moram omeniti dve iznajdbi, miroljubnim ljudem ne tako strašnih, ktere že bi bil moral omeniti v poslednjem dopisu. Ruski tehnik g. Soldatkin je bil poslal v Moskovsko politehnično razstavo čisto novo iznajdbo: zemljemerno orodje, s katerim lahko vsak prostak, brez pomoči inženirjev in logaritem, zmeri svoje polje ali gozd, in ga lahko razdeli, na kakoršne koli večje in manje kose. Brez dvombe ima Soldatkinova iznajdba veliko važnost za bogate in nebogate gospodarje, ki si morajo velikokrat iz daljnega mesta zapisavati dragega inženirja, pri čemur se tudi veliko časa potrat. Komisija politehnične razstave, kateri je naloga bila, presojevati tehnično-fizikalne iznajdbe, sestavljena večidel iz inženirjev, pa Soldatkinu, kolikor je meni znano, celó pohvalnega pisma ni priznala, in sicer za to ne, ker njegov instrument pri valcovati in dolinasti mestnosti uže (!) pri stotnih drobcih dela pogreške. Po taki razsodbi komisijini se je vnela med njo in nekaterimi strokovnjaki goraka polemika. Ti so dokazovali, da pri taki mestnosti delajo tudi inženirji za velik denar še večje pogreške. G. Soldatkin bo svoj instrument pospolnil in menda izprosil na-nj privilegijo. — V Vilni je iznašel neki tipograf novi pečatni stan (tiskarsko mizo), kateri tiska toliko bolj naglo in pri toliko manj delavnih močéh, da bodo knjige po njegovem računu, pri sicer enakih pogojih, za $\frac{2}{5}$ boljši kup. Poskušnje je on delal pred množico gledalcev in ekspertov; pokazalo se je, da je treba nekatere dele njegovega pečatnega stana nekoliko predrugačiti, in o tem se on zdaj trudi.

Društvo inženirjev, profesorjev in dijakov Harkovske univerze je zasledilo na Donu zlate zaloge, o katerih pišejo, da obetajo biti bolj bogate kakor uralske in sibirske.

V Kijevu je iznašel tehnik Artemovski nov način dobivanja plina (gaza). 8. februarja so poskusili njegov plin, ki se je skazal tako odličen, da je družba akcijskega zavoda prec sklenila, zamenjati stari plin z novo iznajdenim. Plin Artemovskega ima bolj intenzivno svetilno moč in se poleg tega menda tudi nekaj boljši kup dobiva. (Kon. prih.)

V Gorici 23. marca. — Dne 15. t. m. so bili sklicani naši deželni poslanci, da so izrekli svoje mnenje zastran zemljišč, ki se imajo ukupiti za kmetijsko-šolsko poskuševališče. Predložili so se jim menda trije nasveti, izmed katerih je z večino odobren tisti, po katerem se obdrži sedanji kompléks c. kr. kmetijske družbe na Tržaški cesti (blizo pokopališča), in se nakupi še nekaj senožet na Blanči (pod Kostanjevico, proti severo-izhodu od Gorice), nekaj gojzda v Stari Gori (na Dunajski cesti, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ure od Gorice) in nekaj zemljišč v Ronkah (v Lahih, takraj Soče). Vse skup bo stalo blizu le toliko, kolikor je vlada v ta namen obečala.

brez oknic in prezračnic (predorčekov, skozi ktere zrak pihlja).

V vsaki mlekarnici mora biti, razen sirnega kotla, tudi tehtnica (vaga) za težkanje mleka in sira, nekoliko lesenih ali kositrenih škafov in skled, posnemalica, platinjski korec, trnač, več obodov in sirnih platen, nekoliko desek tiste velikosti kakor so siri, solnica, ščetovi, s katerimi se sol po siru pogloje, dalje toplomer, pinja za maslo in še druga posoda za vodo, sirilo itd. Trnač obstoji po manjših mlekarnicah iz dolgega drogú, na katerem so počez nabiti leseni koli v podobi križa; na koncu ima drog prevotljeno, okroglo desko. Po večih mlekarnicah imajo velike trnače nadelane z roglji iz močnega kotlovnatega drata.

Obodi, ktere po Švici rabijo, so znotraj ali ravni (Ementalski) ali pa žlebat (Grojerski). Po razmeri otočne velikosti so obodi tudi nižji ali višji: od $2\frac{1}{2}$ do $5\frac{1}{2}$ palcev. Stiskajo (prešajo) se z lesenim locnjem; mesto tega dandanašnji rabijo zobčati zatezavnik.

Sirna platna so prav redko tkana, tako da pride na vsak palec platna le 15 niti; tedaj so niti po $\frac{3}{4}$ linije saksebi.

Toplomera ne sme manjkati v nobeni sirarnici, ker le ž njim se vsak čas na tančno zmeri gorkota. Poskuševanje z roko ni zanesljivo: mlekarnja lahko zapelje. (Kon. prih.)

Národne stvari.

Omika in pot do nje.

Kaj neki je omika?

Omika je razvitek telesnih in duševnih moči vsacega človeka po svojem stanu: kmeta za poljedelstvo, obrtnika ali rokodelca za obrtnijo, umetnika za razne umetnosti itd. Omika po takem se ne dá meriti po enem vatiji. Al povsod se ima doseči po šolah.

Kakošne šole naj se tedaj osnujejo, da se omika za vsaki stan in za vsaki narod more doseči?

Kmetu zadostuje, enako tudi rokodelcu, da se nauči brati, pisati, računati in še nekterih družih v njegov stan segajočih znanosti, in to hitro, kolikor mogoče, kajti ta dva morata kmalu začeti delati, svojo moč in čas na svojo korist obračati. Da jima je to mogoče, si morata potrebne vednosti po najkrajši poti pridobiti. Ta pot pa je, da se fant v šoli vse v maternem, njemu znanem jeziku uči, ne pa, da se trpinči in mu čas krati z učenjem tujega, njemu neznanega jezika. Še le po naučenju tujega jezika ga učiti za njegov stan potrebnih vednosti, to se pravi „s cerkvijsko okoli križa hoditi“, a ne s križem okoli cerkve.

To veljá za večí del kmetiških in rokodelskih otrók. Taki pa, ki so namenjeni, dalje še po svetu se krožiti, se morajo tudi se ve da tujih jezikov učiti, al to naj se stori v ljudskih šolah s posebnim naukom in dalje v viših šolah. Za to je treba večega truda, več časa in več stroškov. Noben pameten človek ne bo tajil resnice, da „kolikor jezikov znaš, za toliko glav veljaš“; al napačno in nepošteno je, zavoljo 5 tacih otrók, ki gredo v srednje šole, 50 drugim kratko pot njihovega učenja zapirati.

Recíte, kar hočete, da ni pravo, kar trdim in kar trdijo z menoj vsi umni ljudje po celem svetu in tudi naši rodoljubi, rečem vam, da vsi tisti, ki nočejo ljudskih šol v maternem jeziku, imajo druge skrivne, narodu sovražne namene.

Dokler se to ne zgodi, da naše ljudske šole stojé na narodni podlagi, se ni naujati ljudskega napredka v

omiki, in kdor temu nasproti ravná, on ni prijatelj ljudstva, temveč njegov najhujši, najnevarniši sovražnik; on mu zavira pot do omike, pot do blagostanja, ga zavračuje v tujčevo sužnost in mu krati narodne pravice. Toraj ogibajte se tacih ošemljenih ljudi; oni delajo na vašo pogubo, na vaše vničenje!

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schäffle pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

(Dalje.)

Ali je mar to resnica, da je ministerstvo Hohenwartovo nameravalo oškodovati ravnopravnost in varnost nemškega naroda? Nikakor ne! Čisto nemške dežele bi po tem, da se deželnim zborom izročí postavodajstvo šolstva itd., bile še tem bolj zavarovane v svojih narodnih pravicah, ko bi se kedaj utegnulo primcriti, da v državi vni zbor pride slovanska večina. V deželah z mešanimi narodi, kakor na Tirolskem, Štajarskem in Koroškem, je večina naroda nemška; tukaj bi se mogla sila goditi le Italijanom in Slovanom, ne pa Nemcem. Na Českem in Moravskem, to je res, so Nemci v manjšini; al njim je vlada po pogajanji z voditelji Českega naroda zgotovila „beli list“, na ktere ga bi bila mogla nemška manjšina zapisati, kar hoče, da se Nemcem zatrdi vsaka pravica, samo proti temu pogoju, da ravno tako se zatrdi vsaka pravica Čehom v tistih okrajih, kjer so Nemci v večini. Se li to pravi Nemce tlačiti? Tudi od Českega deželnega zbora izdelani načrt narodnostne postave, ki bi se bila po željah Nemcev še dala prenarediti, ne kaže nikjer oškodovane pravice manjšinske. Recíte, ali se na svetu nahaja kje kaj enacega, da bi narodna večina prostovoljno ponujala manjšini taka poročstva? Bodite vendar enkrat pošteni in recíte, da ne zarad tega, da se je žalila pravica Nemcem, se je vzdignil tak strašanskih hrup o „Nemcem sovražnem“ ministerstvu Hohenwartovem, ampak vzdignil se je samo zato, ker ni dalo žaliti narodnih pravic Slovanom.

Stanovitno prijazne razmere Avstrije do Nemškega cesarstva — vsaj si Avstrije vendar ne morem za zmirom misliti kot podložnico (vazalko) Nemčije — pa tudi niso bile v nobeni nevarnosti, marveč bi prijaznim tem razmeram še veliko trdnejša podlaga bila se položila v Avstriji s tem, da bi se bil vedni boj med posamesnimi narodi pomiril. Če nova Nemčija rez pošteno misli za Avstrijo, in si je noče niti podložnice narediti niti je popolnoma razdjeti, no! potem bi jej bila Avstrija, po programu leta 1871. osnovana, postala varna in prijateljska soseda. Upravičenih „zdihljejev“ ne bi bila Nemčija nikoli slišala, Nemški narodnosti ne bi se bilo nič žalega zgodilo. Da so se v nekterih krajih prepovedale z mago Prusov slavnice svečanosti, moralo se je to zgoditi zato, da se niso razdražili drugi narodi, ki z Nemci skupaj bivajo; vlada je storila tedaj le najprostejšo svojo policijsko dolžnost.

Tudi se je ministerstvu Hohenwartovemu očitalo, da je državno edinstvo Avstrije na kose hotelo razdjeti. Čudno je to, da je vekála o tem najglasnejše tista mala pa zelo jezična stranka, ktera z največim veseljem pričakuje razrušenja Avstrije, da bi potem hitela v ono deželo, po kateri se jej tako zelo toži, da celo v gosposki zbornici se je v neki vevlavem momentu čul glas domotožnosti. Še bolj smešno pa je enako očitanje v ustih tistih ljudi, ki občudujejo leta 1867. stvarjeni, sicer od ministerstva Hohenwartovega spoštovani dvalizem Avstrijske monarhije. Dobro!

Centralisti od nog do glave utegnejo federalistično osnovo imeti za razkroj državni. Al kako se vjema s tem to, da je Košut v glasovitih svojih pismih do stranke svoje na Ogerskem Čehe proglasil na pol žrtovane centralizmu po Hohenwartovem programu, Ogre pa že popolnoma v naročji državnega edinstva! Ali ni tu resnica ravno v sredi med strahom centralistov in strahom Košutovim? Ali ni v državi taki, ktera, kakor Avstrija, šteje mnogo različnih narodov, prava politika ta, da je mehanična edinost omejena le na edinost v potrebnih rečeh in da svoje moči išče v edinosti zadovoljnih narodov, katerim naj se varuje njihova zgodovinska posebnost? Ta „edinost v potrebnih rečeh“ in posebno edinstvo moči državne, je pa zagotovljena bila, in če bi se bil sklical državni zbor sprave, kterege so nasprotniki sprave spodnesli, gotovo ne bi se bila znižala pod mero Českih fundamentalnih člankov. Vojaška edinost in več družega bilo bi delalo trdno podlago celoti državni. Prezreti pa se ne sme, da eni in isti vladar v Avstriji ni samo cesar Avstrijski, ampak da je tudi knez vseh deželnih skupin.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Židi (judje) v našem cesarstvu. — Ker ves svet vé, da danes judje sučejo Avstrijo, (kajti oni imajo največ novcev in največe Dunajske časnike v svojih rokah), zato ni čuda, da je ministerstvo Auerspergovo dalo po c. kr. statistični centralni komisiji napraviti popis judovstva, ktera je ta popis ravnokar na svetlo dala pod naslovom „Statistik des Judenthums in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern“. Ta statistični popis pa je sprožila že l. 1871. judovska sinoda v Augsburgu.

Ta popis nam kaže, da se judje silno množijo v Avstriji. Brez dežel Ogerskih je v naši polovici Avstrije se število judov od leta 1830., ko jih je bilo le 355.695, pomnožilo do leta 1869. na 820.200.

Statistični popis pravi, da pomnožilo se je sicer število vseh prebivalcev, al v poslednjih 19 letih so se judje pomnožili za petkrat več kakor drugi prebivalci.

Leta 1869. so našli judov v Galiciji 575.433, na Českem 89.539, na Dunaji in v doljni Avstriji 51.880, v Bukovini 47.754, na Moravskem 42.644, v Šleziji 6123, v Trstu, na Goriškem in v Istriji 4729, na Štajarskem 734, v gornji Avstriji 630, na Tirolskem in Vorarlberškem 353, v Dalmaciji 233, na Salcburškem 44, na Koroškem 22, na Kranjskem 22. *)

Po takem pride 1 jud

v Galiciji na	9
v Bukovini na	11
na Dunaji na	15
v doljni Avstriji na	38
na Moravskem na	47
na Českem na	57
na Šlezkem na	84
na doljno Avstrijo brez Dunaja na	116
na Primorskem na	123
na Štajarskem na	1541
v Dalmaciji na	1900
v Tirolih na	2490
na Salcburškem na	3441
na Koroškem na	15291
na Kranjskem na	21058

druzih prebivalcev

Kranjska dežela je tedaj dosihmal še najbolj judov prosta.

V vsem skupaj pride pa 1 jud na 25 prebivalcev imenovanih dežel.

Na Ogerskem se na 1 juda šteje 22 družih prebivalcev, na Erdeljskem na 1 „ „ 91 „ „ na Hrvaškem in v Slavoniji „ 116 „ „ v vojaški Granici na 1 juda „ 519 „ „

Po vsem se more reči, da v celem našem cesarstvu na 26 družih ljudi pride 1 jud.

Statistični popis primerja število judov družih držav z Avstrijo in pravi, da le dve državi: Rusko-Poljsko in Rumunija, in pa mesto Hamburg imajo primeroma več judov kakor Avstrija.

Judje so zelo rodovitni; po statističnih zapisih se šteje na en judovsk zakon 10 otrok, na kristijanske zakone le po 5. Judje se sploh tudi pred ženijo kakor drugi; do 24. leta je že večidel vse oženjeno. V drugič se pa manj judov ženi kakor kristijanov. Nezakonskih otrok je pri judih manj kakor pri družih. Tudi doživijo judje višo starost, in sicer tako, da počez se more starost juda šteti na 48 let, kristijana na 36 let.

Slovansko slovstvo.

* Junaška pesem v 10 pevanjih pod naslovom „Otan Božije ljubavi“ od slavnoznanega narodnega pesnika (duhovna) Andreja Vitaljića pride v knjigarni g. Dragotina Pretnerja v Dubrovniku na svetlo. Pesem opisuje Kristusovo življenje; „potpuni epos je, s koga mu drago gledišta se razgleda, uragjen na primjer Omira, Virgila i Miliona, u komu sve je naravno i veličanstveno, sve nježno i čarobno. To krasno djelo od kada bi prvim putem pečatano u Mlecima g. 1712, do dana današnjega ne bi več pretiskano; tako da sada se jedva gdje nalazi koji istisak. Žalostno je, da ovo rijetko blago stoji zakopano pod zemljom; treba ga svakako narodu ponuditi“. Knjiga ta pride v osmini, obsegala bode 20 lično tiskanih pól; cena za naročnike 1 gold. 30 kr.; naročnina naj se pošlje gori imenovani knjigarnici s poštnim povzetjem, in knjigo dobí naročnik franko. Krasno pesem priporočamo toplo tudi slovenskemu občinstvu.

Naši dopisi.

Iz Rusije 20. febr. (4. marcija.) — (Konec.) — Novi gimnazijalni ustav je vpeljan v Rusiji poldrugo leto, realni pol leta. Sporočil sem „Novicam“ uže, da Ruski liberalci in zapadniki niso prav nič zadovoljni s temi šolskimi ustavi. Ko je ministerstvo vneslo svoje načrte v državni senat na pregled, so oni napenjali vse svoje žile, da bi razdražili narod proti ustavom in naklonili senat, da jih zavrže. Nikakoršna zvijača ni jim bila preostudna, nikakoršna laž ne prepredrznala, da je bila le sposobna, kako priprosto dušo zapeljati v njih tabor, kjer so kričali po „obščeobrazovateljnih učiliščah“ ali vsaj po realnih gimnazijah ustava 1864. leta. Al njih gnjusno delo jim ni prineslo zaželenega ploda. Državni senat je gimnazijalni ustav po ministerskem načrtu odobril in cesar je podpisal: „Byti po semu“.

Prvo leto njegovega življenja odprlo je ministerstvo in občinstvo toliko novih gimnazij, za kolikor njih bilo je le mogoče najti učiteljskih moči, ali prav za prav še več, kajti v nekterih gimnazijah imajo filologi celo po 28 ur na teden, in tedaj letnega plačila po 2000 in še več rubljev. Pri večini novih gimnazij so letos odprli paralelne rede, a vendar je bilo treba odpovedati sto in sto dečkom, ki so želeli stopiti v gimnazije; tako

*) Od kod se je vzelo na Kranjskem 22 judov, ne vemo; katalog Kranjske škofije jih v letu 1873. ima le 9.

3. ravno pred ometavanjem pa vmivati stolp tako dolgo, in čediti ga najmanjšega drobca prahu tako dolgo, da voda do dna stolpa tako čista priteče, kakor je ona bila popolnoma čista, predno se je začela rabiti za vmivanje. Ta vmivanje hasne na dve strani; prahu ne bo, in on je poglavitni vzrok, da mavta ne drži, in tudi kamenene ploše bodo dobro namočene, in tudi to je treba, kajti mavta se dobro ne prime suhega kamna. — Cementa po mojih skušnjah treba ni; slab cement je slabiji od navadnega apna; dober cement je dober v vodi ali na vlažnem kraju, ne pa na solncu;
4. prvo leto naj se samo na debelo omeče stolp in potem pustí, da se osuši popolnoma; drugo leto ga še le olikati ali „spucati“, ali pa tudi samo pobeliti.

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schäffle

pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

(Konec.)

Naj temu popisu — piše bivši minister Schäffle — dodam še nekatere opazke o razmerah političnih strank, ki se nahajajo v Avstriji in katerih prav poznati zunaj Avstrije ni lahko mogoče. Komur pa to ni jasno, ne more pravično soditi o težavah, s katerimi boriti se je moralo ministerstvo Hohenwartovo, pa tudi sprevideti ne more pravih vzrokov, ki so to ministerstvo spodkopali.

Velika pomota bila bi to, ako bi na Nemškem mislili, da nemška centralistična stranka zastopa nemško-avstrijski narod. Dandanes se v Cislajtaniji suče bojevanje strank okoli verskih, stanovskih in političnih nasprotnikov. Mnogo mnogo Nemško-avstrijskega naroda odločno nasprotuje centralistični ustavni stranki, drugi vsaj ne marajo za njo. (Dr. Schäffle popisuje potem bolj na drobno te stranke v nekterih deželah in potem nadaljuje svoj spis tako-le:)

Vsa moč ustavoverske stranke se naslanja na ustavno čudo volilne sisteme, ktera je manjšini pripomogla v to, da v državnem zboru sedaj gospoduje. Prav po razmeri davkov in številu ljudstva narejena volilna sistema bi tako je pri posvetovanji o direktnih volitvah nedavno rekel nek veljaven mož ustavne stranke — bi vničila gospodstvo te stranke; če bi pa volilna pravica razdelila se samo po številu ljudstva, kakoršna je v Nemškem cesarstvu, bi pa večina ustavne stranke se razbila na kose in to večidel tudi v Nemških deželah Avstrije. To vé ta stranka in zato pod imenom „direktnih volitev“ ta stranka skuša še bolj nazaj potisniti večino Nemško-avstrijskega kmetiškega ljudstva in prednost dati denarnemu meščanstvu; zato se tej stranki kurji pot dela po koži, ako le sliši govoriti o volilni sistemi današnjega Nemškega cesarstva. Kar se zdaj po časnikih „volilna reforma“ imenuje, to pri luči ogledano nič drugega ni kakor še večja skaza dosedanje stanovske volilne sisteme po skupinah (grupah), tako, da naravnost in še več mestnih denarnih mož pride v državni zbor brez deželnih zborov. Že današnji leta 1861. pod Schmerlingom osnovani zástop interesov (fidejkomisov, grajščakov, plačevalcev velikih davkov, mest in trgov, kupčijskih zbornic in kmetiških občin) nima para na celem svetu. Slovanski davkovski goldinar ima v nekterih deželah čuda manjšo volilno pravico kakor Nemški goldinar; veliko posestvo grajščin vživa veliko

več pravic pri volitvah kakor kmetiško, in kmetiško ljudstvo je v primeri svojega števila in svojih davkov še za mestno obrtniško ljudstvo postavljeno. In taki „zástop interesov“ ima tudi sedaj ne le ostati, marveč še le prav razširjen biti. Kaj ta ali uni od take pre-naredbe pričakuje, to razkladati ni namen tega spisa; le to še rečem, da bi Avstriji utegnilo največ koristiti in morebiti prepir med različnimi strankami končati, ako bi se vpeljala v Nemškem cesarstvu sedaj obstoječa volilna sistema.

Po vsem tem sedaj vprašam: ali nisem prav imel, da se za neotesani vriš in dirndaj zoper mojo osebo in moje delovanje nisem brigal, zgodovini prepustivši sodbo o meni. Sedaj lahko prašam: ali bi bil služil resnici, ko bi bil denarno plemstvo imel za ljudstvo, njegova mišljenje za vzor prave svobode, njegovo gospodstvo za „direktni zástop ljudstva?“ — ko od prve temeljne državne postave (od oktoberske diplome) daleč odstranjeno decembersko ustavo bi bil slepoveren molil za nezmotljivo ustavno svetnico in za izraz Avstrijske državne ideje? Dalje pa moram še vprašati: ali se smem kesati, da ravnopravnost in enaka veljava vseh narodov in stanov bila je politika mojega živega prepričanja, brez ktere enakopravnosti Avstrija takraj in unkraj Litave ne pride do miru. Vprašati smem, ali je bila dolžnost moja kot ministra Njegovega Veličanstva cesarja Avstrijskega, pripomoči, da bi parlamentarna manjšina peščice Nemške gospodovala množini družih Nemcev in skor vseh nenemških narodov? Oskrunil bi bil s tem Nemško imé, še bolj pa Nemške interese in proglasil bi bil s tem večno pravilo pravice, naj ljudstva mirno skupaj živijo, za nestrpno z narodnimi interesi Nemčije. In postal bi bil tako izdavec svoje službene prisege in vladarja svojega.

Politiška drhal v svilnih klobucih — včeraj pohlevni kosmopolit, danes prevzetni grabež, zmirom pa nezmotljiva, zmirom nepotrpežljiva, zmirom razuzdana — razsoja stvari nepremišljeno in na križ bije druge. In tako je ta drhal tudi mene po svojih „pisačih za groše“ psovala brez zaanja, kako reči stojé, brez prevdarka oséb. Ali se je móglo po vsem tem pričakovati, da bi se bil jaz katerikrat s kolovodji te „ljubeznjive stranke“ v pričkanje na ulicah spustil?

Tako je pisal mož resnice in pravice, in tako do živega je segal onim kolovodjem in „pisačem za groše“, da se celó nič niso spustile v ovrzbo tega, kar jim je rekel, ampak da so le iznova ga ometali z gajusnim blatom.

Vsak prijatelj Avstrije pa tem bolj čuti resnico, da ona ne pride do pomirjenja narodov svojih, dokler krmilo vlade ne pride v roke takim možém, kakor je pisatelj tukaj razložene knjžice.

Začetek nove dōbe (ēre) v Avstriji.

Volilna reforma, kakor bralci naši beró na drugi strani, je potrjena, to je, deželni zbori ne bodo več pošiljali poslancev v državni zbor, ampak volili se bodo kar naravnost, to je, po direktnih volitvah.

S tem se prične nova, najnovejša, ēra v cesarstvu našem.

Njegovo Veličanstvo je potrdilo volilno predru-gačenje zato, ker zbornica poslancev in zbornica gospōska Dunajskega državnega zbora ste po večini sprejeli to postavo.

Da jo sprejme centralistična stranka v zbornici poslancev, o tem ni bilo dvomiti, kajti ona je prav